

BAZI BELĀGAT KİTAPLARINA GÖRE SECİNİN TANIM VE TASNİFİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Ayşe YILDIZ*

ÖZET

Seci, bir edebiyat terimi olarak mensur metinlerde cümle ya da cümleciklerin sonundaki nesir kafiyesini ifade eden ses uyumu olmasının yanında Divan nesri, Klâsik Türk nesri, ya da bediî nesir olarak da adlandırılan nesrimizin en önemli üslup elemanlarından biridir. Bu yazı, secinin belâgat kitaplarımızdaki tanım ve örneklerinin taranıp tasnif edilmesi sonucunda bir değerlendirme yapmayı amaçlanmaktadır. Bunun için çoğu Tanzimat ve sonrası dönemde kaleme alınan on dört belâgat kitabı taranmış, seci ile ilgili tanım, örnek ve tasniflerin mukayesesi ile bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: seci, belâgat, nesir, tanım, tasnif

OPINIONS ON THE DEFINITION AND CLASSIFICATION OF RHYMED PROSE (SADJH) ACCORDING TO SOME RHETORIC BOOKS

ABSTRACT

In addition to its peculiarity of being the euphony representing the prose rhymes at the end of sentences or phrases in prose texts as a literature term, rhymed prose (sadjh) is among the most important style elements of our prose, which is also called as Prose of the Classical School, Classical Turkish Prose or Esthetic Prose. The purpose of this study is to make an assessment by scanning and classifying the definitions and examples of rhymed prose (sadjh) in our rhetoric books. For this, we have scanned fourteen rhetoric books, mainly written in Ottoman Administrative Reforms period and thereafter, and made effort to make an assessment through the comparison of definitions, examples, and classifications regarding the rhymed prose (sadjh).

Key Words: rhymed prose (sadjh), rhetoric, prose, definition, classification

Bu çalışma, Klâsik nesrimizin önemli üslup özelliklerinden biri olan seci üzerine belâgat kitaplarımızdaki tanım ve örneklerin taranıp tasnif edilmesi sonucunda bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır¹. Bu konuda incelediğimiz belâgat kitapları yazılış tarihi itibarıyla tablodaki gibidir:

* Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. E-posta: yildiz@gazi.edu.tr

¹ Bunun için Mehmed Nüzhet: *Mugni'l-küttâb*, İstanbul 1286, s.107; Selim Sabit: *Miyârü'l-keîâm*, İstanbul 1287, s. 23-25; Hatib el-Kazvinî: *Telhis Tercümesi*(haz. Nevzat H. Yanık- Mustafa Kılıçlı- Sadi Çöğenli) İstanbul tarihsiz, s. 156; Ahmed Hamdî: *Belâgat-ı Lisân-ı Osmanî*, İstanbul 1293, s. 118- 121; Ahmed Cevdet Paşa: *Belâgat-ı Osmanîye*, Ankara 2000, s. 116-117; Recaizade Mahmud Ekrem: *Talim-i Edebiyat*, İstanbul 1299, s. 350-325; Abdurrahman Süreyya: *Mizânü'l-belâga*, İstanbul 1303, s. 400-405; Said Halim Paşa: *Mizânü'l-edeb*, İstanbul 1305, s.369-372; Menemenlizade Tahir: *Osmanlı Edebiyatı*, İstanbul 1314, s. 134-142; Mehmed Celâl: *Osmanlı Edebiyatı Numuneleri*, İstanbul 1312, s. 138-146; Süleyman Fehmi: *Edebiyat*, Kanaat Matbaası İstanbul 1328, s. 324-332; Reşid: *Nazariyyat-ı Edebiyye*, İstanbul 1328 (haz. Furkan Öztürk, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İzmir 1998, s.97-100); Şehabeddin Süleyman: *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat*, İstanbul 1329, s. 373-379; Ali Canip Yöntem: *Edebiyat*, İstanbul 1928, s. 105-107 adlı kitapların seci bahisleri değerlendirmeye alınmıştır.

Belâgat Kitabı	Yazarı	Yazılış Tarihi
Mugni'l-küttâb	Mehmed Nüzhet	1286/ m. 1870-71
Miyârü'l-keâm	Selim Sabit	1287/m. 1871-72
Telhis Tercümesi	el-Kazvinî	13.yy'ın sonları 1290/m. 1874-75 (Türkçeye tercümesi)
Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî	Ahmed Hamdî	1293/ 1877-78
Belâgat-ı Osmâniyye	Ahmed Cevdet Paşa	1298-99/ m. 1882-83
Talim-i Edebiyat	Recaizade Mahmud Ekrem	1299/m. 1883-84
Mîzânü'l-belâga	Abdurrahman Süreyya	1303/ m.1887-78
Mîzânü'l-edeb	Said Halim Paşa	1305/ m. 1889-90
Osmanlı Edebiyatı	Menemenlizade Tahir	1310/ m. 1894-95
Osmanlı Edebiyatı Numuneleri	Mehmed Celâl	1312/ m. 1896-97
Edebiyat	Süleyman Fehmi	1325/ m. 1909-1910
Nazariyat-ı Edebiyye	Reşid	1328/ m. 1912-13
Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat	Şehabeddin Süleyman	1329/ m. 1913-14
Edebiyat	Ali Canip Yöntem	1926

Seci Tanım Tasnif ve Örnekleri

Sözlüklerin güvercin, kumru ya da buna benzer güzel ötüşlü kuşların öterken çıkardıkları ses² ile “arı vızıltısı”, “deve homurtusu” ve “şeytan sesini taklit eden keskin ses”³ anlamlarını verdiği seci, bir edebiyat terimi olarak mensur metinlerde cümle ya da cümleciklerin sonundaki nesir kafiyesini ifade eden ses uyumudur⁴.

İncelediğimiz belâgat kitaplarında seci tanımlarının birleştiği ve ayrıldığı noktalar şunlardır:

Ali Canib Yöntem'in *Edebiyat* adlı kitabında, tanım yapılmaksızın doğrudan örnelemeye geçilir; Mehmed Nüzhet'in *Mugni'l-küttâb*'ında müstakil bir seci maddesi bulunmadığı ve seciye “Tarsi ve'l-muvazene” başlığı altında değinildiği için olsa gerek bir seci tanımı görülmez. Bunların dışında kalan

² Bkz: Ferit DEVELLİOĞLU: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1993; s. 927; Muallim NACI: *Lügat-ı Naci*, Çağrı yay., İstanbul 1987, s. 469; Mehmet Zeki PAKALIN: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB yay., İstanbul 1993; s.137 .

³ FISCHER: “kâhin” İslâm Ans., MEB yay. C. 6, İstanbul 1955.

⁴ Seci ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe YILDIZ: *Eski Türk Edebiyatında Seci*, Gazi Üniversitesi SBE YLT, Ankara 2002.

belâgat kitaplarında seci genel olarak, “mensur metinlerde fasıla sonlarındaki ses benzerliğidir. Nesirdeki seci, nazımdaki kafiye gibidir.” ekseninde tanımlanır. Yalnız, seciyi nesre özgüleyen bu tanıma rağmen, seci için *Belâgat-ı Osmâniyye* ve *Mizânü'l-edeb*'te şiirden naziri, şiirden misal şeklinde murassa seci bahsinde manzum örnekler de verilmiştir.

Seci tasnifi için iki temel ayırmadan bahsetmek mümkündür. Biri, Arap dilinin yapısı ve gramer kuralları göz önüne alınması ile Sekkâki ve Taftazâni gibi klâsik belâgat âlimlerinin yaptığı tasnife uyarak seciyi, mutarraf, mütevazi ve murassa olarak üçe ayıran tasnif; diğeri de Ekrem'in secilerin cümle ya da fıkra içindeki yerlerini esas alarak oluşturduğu ve seciyi mutlak, mukayyed (rabti) ve mutarraf olmak üzere üçe ayırdığı tasniftir. Bu tasnif ve isimlendirme klâsik belâgat kitaplarında görülmez.

Bu iki temel tasnifin yanında belâgatçilerimizden bazıları, İran belâgatçilerinden etkilenerek, mutarraf, mütevazi ve murassa seciye bir de mütevazın seciyi eklemişlerdir. Mütevazın seci, fıkraların sonundaki kelimelerde sadece vezin uygunluğu olması, harflerde uygunluk olmamasıdır. Ancak bunun seci sayılıp sayılmayacağı konusunda belâgat kitaplarımızda ihtilaflar vardır.

Bu doğrultuda incelediğimiz belâgat kitaplarındaki tasnifler şu şekildedir:

	Seci Tasniflerine Göre	
Belâgat Kitabı	Klâsik Tasnif	Ekrem'in Tasnifi
Mugni'l-küttâb	-	-
Miyârü'l-keâm	X	
Telhis ve Tercümesi	X	
Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî	X	
Belâgat-ı Osmâniyye	X	
Talim-i Edebiyat		X
Mizânü'l-belâga	X	
Mizânü'l-edeb	X	
Osmanlı Edebiyatı;		X
Osmanlı Edebiyatı Numuneleri		X
Edebiyat (Süleyman Fehmi)	X	
Nazariyat-ı Edebiyye		X
Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat		X
Edebiyat (Ali Canip)	-	-

Arap belâgatçilerini model alan klâsik belâgat anlayışı içinde seciyi, mutarraf, mütevazi ve murassa olarak tasnif eden belâgat kitapları ve yazarları şunlardır:

Ahmet Cevdet Paşa: *Belâgat-ı Osmâniyye*; Ahmed Hamdi: *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*; Süleyman Fehmi: *Edebiyat*; Said Halim Paşa: *Mizânü'l-edeb*; Selim Sabit: *Miyârü'l-keâm*; Abdurrahman Süreyya: *Mizânü'l-belâga*; Hatib el-Kazvini: *Telhis ve Tercümesi*.

Ekrem'i model olarak seciyi mutlak, mukayyed ve merbut olarak üç kısımda ele alan belâgat kitapları: Şehabeddin Süleyman: *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat* (mutlak ve mukayyed olmak üzere ikiye ayırmış); Mehmed Celâl: *Osmanlı Edebiyatı Numuneleri*; Menemenlizade Tahir: *Osmanlı Edebiyatı*; Ahmed Reşid: *Nazariyat-ı Edebiyye* (mutlak ve mukayyed olmak üzere ikiye ayırmış)

Hatib el-Kazvini'nin *Telhis ve Tercümesi* ile Abdurrahman Süreyya'nın *Mizânü'l-belâga*'daki tasnifi, klâsik tasnif olmakla birlikte bu eserlerde murassa seci yerine "tarsi" ifadesini kullanmıştır.

Mehmed Nüzhet'in Mugni'l-küttâb'ında doğrudan bir tasnif görülmez. Ali Canip Yöntem'in Edebiyat'ında ise tanım olmadığı gibi tasnif de yoktur, sadece örnekler yer alır.

Recaizâde Ekrem'in seci için yaptığı tasnife göre, seci, seci-i mutlak, seci-i rabtî (seci-i mukayyed) ve seci-i mefruk olmak üzere üçe ayrılır. Ekrem'in bu tasnifine esas olan nokta secilerin cümle ya da fıkra içindeki yeridir. Bu isimlendirme eski belâgat kitaplarında görülmez. Recaizâde'ye göre seciler ya cümle ve fıkraların aralarında ya da sonlarında yer alır. Secilerin yerlerinden kaynaklanan bu ayrılık, bir yüklemle birbirlerine bağlanıp bağlanmamaları esasına dayanır.

Bu iki temel tasnifin yanı sıra seci, iki şekilde daha tasnif edilmiştir. Bunlardan biri, Mehmet Nüzhet'in yaptığı, fasılalarındaki kelime sayısına göre secinin uzun ve kısa olmak üzere iki kısma ayrılmasıdır. Kısa secide her fıkroda 2-10 kelime vardır. Uzun seci ise, her fıkrası 11-22 kelimedenden oluşan secidir. Eğer bir secide fıkralar 22 kelimedenden daha fazlaysa, seci etkisiz hale gelir. Diğer tasnifte ise, hem klâsik tasnif hem de Ekrem'in tasnifi sentezlenerek seci sınıflandırılmıştır. Buna göre seci: *mukayyed*, *mutlak*, *mefruk*, *mutarraf*, *mütevazîn* ve *murassa* olmak üzere 6 kısma ayrılır.

Seci için yapılan tasnifler bu iki kol üzerinden devam ederken, tanım ve tasnif sonrasında verilen örnekler belâgat kitaplarımızın birbirlerini ne ölçüde model aldıklarını da gözler önüne serer. Çoğu belâgat kitabında tanım ve tasnifine uyduğu halefinin kullandığı örneklerin aynen, bazısında aynı örneği kısaltarak kiminde ise örnek alınan eser aynı kalmak kaydıyla farklı bir bölümün örneklendiği görülmektedir. Bu noktada taradığımız kitaplardaki seci örnekleri şu şekildedir:

Belâgat Kitabı	Örnek Sayısı	Örnek Yazar/Şairler	Örnek Alıntılarının Ait Olduğu Eserler
Mugni'l-küttâb	ÖRNEK YOK		
Miyârü'l-keîâm	3		
Telhis ve Tercümesi;	4	Ayet alıntısı	
Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî	3	Belirtilmemiş	
Belâgat-ı Osmâniyye	6	Ahmed Cevdet Paşa (2), Nef'i, belirtilmemiş (3)	Kıyas-ı Enbiya, Nef'i Divanı
Talim-i Edebiyat	14	N.Kemal, Fuzuli, Veysi, Sami Paşa, Yusuf Kamil Paşa,	Devr-i İstila, Hadikatü's-sü'eda, Siyer-i Veysi, Rumuzu'l-hikem, Telemak

		Hoca Sadedin, Nabi, A. Hamid	Tercümesi, Tacü't-tevarih, Tuhfetü'l-hameyn
Mîzânü'l-belâga	5	Kamil Paşa (1), Akif Paşa (1), Mehmed Şefik(1), 2'si belirtilmemiş	Şefikname
Mîzânü'l-edeb	9	3'ü Arapça 1'i manzum 4'ü Türkçe mensur (belirtilmemiş)	
Osmanlı Edebiyatı;	10	N. Kemal (2), Fuzuli, Veysi, Sinan Paşa	Tuhfetü'l-hameyn, Hamse-i Veysi
Osmanlı Edebiyatı Numuneleri	4	Nabi, Fuzuli (2), belirtilmemiş (1)	
Edebiyat (Süleyman Fehmi)	7	Hamid (1), Kemal (1) Sadır (2) Sinan Paşa (1) Belirtilmemiş (2)	
Nazariyat-ı Edebiyye	5	N.Kemal (3) Yusuf Kamil Paşa Nergisi	
Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat	3	N. Kemal A.Hamid	Devr-i İstila
Edebiyat (Ali Canip)	3	Sinan Paşa Fuzuli Kani	

İncelediğimiz belâgat kitaplarında tanım ve tasnif aynılıkları, beraberinde örnek aynılık ya da benzerliklerini getirmiştir.

Talim-i Edebiyat ve Nazariyat-ı Edebiyye'de Namık Kemal'in *Devr-i İstila*'sından alıntılanan "Mısır'da olan Hanedan-ı Abbâsî şu'besini ortadan kaldırıp mülük-i Osmâniyyeyi halife-i enâm eden Sultân Selîmdir. Haremeyni zîr-i idâreye alarak memâlik-i Osmâniyyeyi kiblegâh-ı İslâm eden Sultân Selîmdir" örneğinin; *Talim-i Edebiyat ve Osmanlı Edebiyatı Numûneleri*'nde Fuzulî'nin *Hadikatü's-süeddâ*'sından alıntılanan "İmâm Cafer-i Sâdık'dan nakldür ki efrâd-ı girye beş kişiye münhasırdur. Biri âdem ki behişt firâkından nâlân idi. Ve biri Yakûb ki Yûsuf hecrinden giryân idi. Ve biri Yûsuf ki Yakûb derdinden perişân idi. Ve biri Fâtmatü'z-zehrâ ki hazret-i resûlün âteş-i firâkından büryân idi. Ve biri İmâm Zeyne'l-âbidîn ki kırk yıl vakı'a-ı Kerbelâdan sonra la-yenkati' sirişk-efşân idi" örneğinin; *Talim-i Edebiyat, Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat, Osmanlı Edebiyatı Numûneleri ve Nazariyat-ı Edebiyye*'de Namık Kemal'in *Devr-i İstila*'sından alınan "Fakat hasm ile çarpışmağa başlar başlamaz sevk-i rûzgâr eczâ-yı vücûdunu târmâr ettiğinden o âteşpâre-i celâdet yok yere mahv olup gitti." örneğinin; *Talim-i Edebiyat, Osmanlı Edebiyatı Numuneleri, Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat*'ta Namık Kemal'in *Devr-i İstila*'sından alınan "Halefi Sultân Orhan ise Bursa'nın Bünyân-ı mukâvemetini zîr ü zeber ve o zamana kadar rahş-ı gazâ üzerinde bî-karâr olan serîr-i hükûmete bu şehri garrâyı makarr etmiştir."

örneğin; *Talim-i Edebiyat* ile Süleyman Fehmi'nin *Edebiyatı* ve Reşid'in *Nazariyat-ı Edebiyye*'sinde yer alan "Cihâd, itâ'atsizlere ibret içinse tevcib olunur! Çünkü isyâna hazırlanan kavmler diğer tarafda yine itâ'atsiz bir kavmin cihâd sâyesinde inkiâdını görerek, kan dökülmeksizin 'arz-ı tâbi'yyet eder. Cihâd, ta'mim-i diyânet içinse tensîb olunur; çünkü bir dîn ta'ammüm edince hâb u husûmet, garaz u nefsâniyet, ihtilâf-ı mezâhib ü edyân muhataraları külliyyen bertaraf olarak 'âlemde sulh-i dâ'imi hükümet eder." örneğinin ve *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat* ile Süleyman Fehmi'nin *Edebiyatı*'ndaki Hamid'in "Mevtin nicesinde pîr ü cevân zebûndur. Kabristân türâb hâline gelmiş esrâr-ı ilâhiye ile meşhûndur. İşte şu gördüğün yere 'Abdülhak Hamid'in nûr-ı dîdesi Fâtıma Hânımı gömdüler. Merhûme Pîrzâde hanedânından bir yetim idi. Bahâr-ı ömründe veremden dâr-ı gurbete intihâl etti. O vücud-ı hüzn-nümûn, şimdi senden Fâtıha ister bir rûh-ı zî-sükûndur ." örneklerinin tamamen aynı olduğu görülür. Bunun yanı sıra aynı örnek olmasa da model aldığı eserin başka bir bölümünden verilen örnekleme işlemlerine de sıkça rastlanır.

SECI-TARSI BAĞLANTISI VE BELÂGAT KİTAPLARINDA BUNUN ELE ALINIŞI

Murassa seci özellikleri gösteren bu sanat, nazım ve nesirde ortak kabul edilegelmiştir. Bu yüzden belâgat kitaplarımızda seci ile tarsi aynı başlık altında ele alınmış ya da seci bahsi ele alınırken murassa secide tarsiden de bahsedilmiştir. Ancak Süleyman Paşa, *Mebani'l-inşa*'da seciyi nesre, tarsiye de nazma özgülemiştir. Ekrem ise, seci ile tarsi arasındaki bağlantıya ayrı bir başlıkta değinmiştir. Belâgat Kitaplarımızda Tarsinin ele alınışı ve seci ile ilişkilendirilmesini gösteren tablo aşağıdadır:

Belâgat Kitabı	Tarsi Bağlantısına Göre	
	Tarsi ile İlişkilendirmiş	Tarsi İle İlişkilendirmemiş
Mugni'l-küttâb	X	
Miyârü'l-keâm	X	
Telhis ve Tercümesi;	X	
Belâgat-ı Lisân-ı Osmanî		X
Belâgat-ı Osmâniye		X
Talim-i Edebiyat	X	
Mizânü'l-belâga;	X	
Mizânü'l-edeb;		X
Osmanlı Edebiyatı;		X
Osmanlı Edebiyatı Numuneleri	X	
Edebiyat (Süleyman Fehmi)	X	
Nazariyat-ı Edebiyye;	X	
Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat;	X	
Edebiyat (Ali Canip)		X

**BELÂGAT KİTAPLARINDA SECİYE
YAKLAŞIM, BAŞARILI SECİ İÇİN ÖNGÖRÜLEN
ŞARTLAR**

Seci Şartları// Belâgat Kitapları	Mu. K	Miy .K	Telh	BL O	BO	TE	MB	ME	OE	OE N	E (SF)	Nz. E	STE	E (AC)
Tabiiilik				X		X	X	X		X	X		X	
Çok kullanılmaktan kaçınılması				X		X				X				
Sayı ve tabiat bakımında n üsluba uygun düşmesi						X		X		X				
Mukayyed Secilerde Fıkralardan Birinin Diğerinden daha fazla kısa olmasına meydan verilmemesi						X				X				
Seci içinde secinin iki dereceyi aşmaması						X								
Selaset ve fesahat gibi belâgat kurallarına uygunluk				X				X		X				
Mananın lafza değil de lafzın manaya uygun olması				X							X			X
Fıkraların aynı anlamda olmaması				X	X									
Fasılalarda seciyi oluşturan				X			X	X						

kelimelerin mümkün olduğunca az kelimedenden oluşması														
Secili ifadeler kelime sayıları açısından birbirine yakın olmalı, uzunluk söz konusuysa ilki daha uzun olmalı				X			X	X						
Fıkra sonlarında seci yapılan kelimelerin herkes tarafından kullanılan ar arasındandır değil de daha seçkin kelimelerden olması				X										

Secinin makbul olması için yorum yapan belâgat kitaplarında ortak olan şart, doğallığı ile fesahat ve belâgat kurallarına uygunluğudur. Aslında sanılanın aksine belâgatçiler, seciye çok sıcak bakmamışlar ve eskileri seci merakı yüzünden ciddi şekilde eleştirmişlerdir. Belâgat kitaplarında, secili ifadelerin daha çok müzeyyen üsluba ve mizahi anlatıma yakışacağı ifade edilmiştir. Doğal olmak ve seci yapılmış olmak için yapılmayan ve belâgat kurallarına uygun secilerde, birbirine eşit ve kısa fıkralar makbul tutulmuş, kelime sayıları eşit

değilse ikincisinin kısa olması tercih edilmiş, anlamın söze değil, sözün anlama tabii olması, fıkraların aynı anlama gelmemesi ve seci yapılan kelimelerin herkesçe kullanılan kelimeler olmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Ancak Divan edebiyatında anlamın feda edilerek sürekli secili ifadeler kullanıldığı, Batı edebiyatı etkisiyle cinas gibi secinin de artık görülmemeye başlandığı dile getirilir.

Süleyman Fehmi, Türkçe kelimelerle de güzel seciler yapılabileceğini söyler ve

Mühr-i mü'eyyedimi basarım; seni mahkeme kapısına asarım" Hakkı Paşa örneğini verir. Ancak yine de secinin özen gösterilecek dikkat çeken bir meziyet olmadığını da ifade eder. Hatta "Sec' sanatı şimdi merduddur, birinci devrde sec' hususuna pek ziyade bir temâyül-i umûmi vardır. Sec', esasen iyi bir şey değildir. Hâl-i tâbi'ide nadiren bulunmak şartıyla iyi olabilir. Muhakkak sec' yapmak için kalemi ele almak kadar manasız bir şey yoktur." der.

Recaizâde, eski ediplerimizi ve onların yolundan gidenleri seciye, diğer edebî sanatlardan daha çok önem verdikleri için tenkit eder. Ona göre, seci yapmak başlangıçta sadece edebiyatçılara özgü iken, sonraları eli kalem tutan herkesi seci merakı sarmıştır. Ekrem'e göre secinin başarılı sayılabilmesi için bir secide aranması gereken beş şart vardır. Bunlar: Doğal olması, çok kullanılmaktan kaçınılması, sayı ve tabiatı açısından secinin üslûpla uyum içinde olması, mukayyet secilerde cümle ve fıkraların değişmesine ve birinin diğerinden daha fazla kısa olmasına meydan verilmemesi, seci içinde seci (sec'-ender-sec')nin iki dereceyi aşmaması. Ekrem, üslûbu adî, âli ve müzeyyen olarak üçe ayırdıktan sonra, seciye en uygun olanının müzeyyen üslûp olduğunu ifade eder⁵.

Ahmed Hamdî ise, secinin başarılı sayılabilmesi için yedi şartı haiz olması gerektiğini ileri, sürer. Bunlar: Cümledeki her kelimenin tek tek akıcı (selis) ve latif olması, kelimelerin tertibi ve oluşturulan terkiplerin söz kusurlarından ve zorlamalardan uzak olması, anlamın söze değil sözün anlama tabii olması, bir fıkradaki anlamın diğer fıkrada aynen tekrarlanmaması, secili fasılânın mümkün olduğu kadar az harften oluşmasıyla fıkranın latif olması, son fıkradaki seciyi sağlayan kelime herkesin günlük hayatında kullandığı kelimelerden olmayıp, aydınlar arasında kullanılan kelimelerden olması, kelimeleri bağlama görevi üstlenmiş bir takım sıfat fiil ve edatların secide kullanılması⁶.

Edebiyatta şekil ve içerik birbirinden ayrı düşünülemez gibi, edebî bir eserde hiç biri diğerinden daha az önemsenemez. Tıpkı şiire ait söz sanatlarında olduğu gibi nesirde de kullanılan sanat anlama katkı sağladığı, içerik ve biçimin uyumuna hizmet ettiği sürece önemli ve güzeldir. Secili ifadelerde seçilen kelimelerin yerinde olması, orada seci için buldukları ve sanatçının dikkatinin secilerde toplanmış olduğu izlenimini uyandırmamalıdır. Fasılalarında seci bulunan cümlelerde, her iki ibarenin de anlama katkısı olmalı, ibareler anlamca birbirinin tekrarı olmamalıdır. Eğer her iki fasıla da aynı şeyi ifade ediyorsa bu bir seci kusurudur. Secili ifadeler sahip oldukları kelime sayısı açısından birbirine yakın olmalı, birinin uzunluğu söz konusuysa bu ikinci kısım olmalıdır. İbarelerin kısa olması, yani az sayıda kelimeden oluşmaları, secinin amacı olan ahengin daha etkili olmasını sağlar⁷. Kısa secilerde iki fıkranın eşit sayıda kelimelerden oluşması, secilerin en güzel ve en

⁵ Kazım YETİŞ: *Talim-i Edebiyat'ın Edebiyat Nazariyesi ve Retorik Sahasına Getirdiği Yenilikler*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM yay., Ankara 1996, 315-316.

⁶ Ahmed Hamdî: *Belâgat-ı Lisân-ı Osmanî*, İstanbul 1293, s. 118-121.

⁷ Yekta SARAÇ: *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul 2000, s. 227-228.

etkilisi kabul edilir. Birinci kısmı ikinciden kısa olan seciler, iki kısmı eşit olan secilere göre daha az etkili iken, en az etkili ya da kusurlu sayılabilecek seci, birinci kısım uzun ikinci kısım kısa olan secilerdir. İlk fıkra iki ya da üç kelimededen ibaret, ikinci fıkra da dokuz on adetten fazla kelime içerirse, yapılmış olan seci başarılı sayılmaz. Çünkü ilk fıkranın sonundaki ses, ikinci fıkranın sonuna gelene kadar etkisini kaybeder. Secide makbul olan kısa fıkralardır. İki ya da üç kelimelik fıkralar en ideal olanıdır. Seci ifadenin durak yeridir. Bir uyum sonucu ortaya çıkan bu durak yeri olmasa seci de kaybolur. Bunların dışında bir secinin başarılı sayılabilmesi için, kelimelerin iyi seçilmiş, terkiplerin fasih, anlamın seciye değil secinin anlama tabii ve secili iki fıkrada birincide ifade edilen anlamın ikincide tekrar edilmemiş olmasına dikkat edilmelidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

On dört belâgat kitabının seci bahisleri üzerinde yaptığımız tarama bizi şu sonuçlara ulaştırdı:

Seci, belâgat ilminin var oluş serüvenine paralel bir şekilde Kur'an'ın icazı neticesinde tanımlanmaya çalışılmasından ötürü olsa gerek Arap edebiyatında ortaya çıkmış, adlandırılmış oradan İran edebiyatına ve bu edebiyat yoluyla Türk edebiyatına geçmiştir.

Belâgat çalışmalarımız da başlangıçta çeviri niteliğinde eserlerdi. Telif belâgat kitaplarımızın görüldüğü devre kadar, medreselerde okutulan kitaplar Arap belâgatini esas alan kitaplardı. Bu sebeple klâsik belâgat anlayışı doğrultusunda kaleme alınmış ya da onlardan etkilenmiş eserlerde secinin tanım, tasnif ve örneklendirme işlemlerinin Arap belâgatinin kurallarıyla yapılması beklenen bir şeydir. Tasnif konusunda Ekrem'in Talim-i Edebiyatı'nın farklı bir bakış açısı getirerek kendisinden sonra çok sayıda takipçi bulduğunu söylemek gerekir. Ekrem'in bu tasnifinin, mütevazî ve murassa gibi Türkçe kökenli kelimelerde söz konusu olmayan seci tasniflerine göre daha milli bir tasnif olduğu söylenebilir.

İncelediğimiz belâgat kitaplarında tanım, tasnif ve örnekleme açısından birbirlerinden çok fazla etkilendikleri görülmektedir. Kimi belâgat kitaplarında verilen örneklere kadar bu etkiyi görmek mümkündür.

Seci, için her ne kadar "nesre özgü bir sanat" ifadesi kullanılarak tanımlanma yoluna gidiliyor ise de kitaplarda tam olarak nesre özgü olduğu ilk defa *Mebâni'l-inşâ*'da görülür.

Secinin tarsi ile ilişkisi ve onunla benzeşen ya da ayrılan yanları da kimi belâgatçilerimizin yöneldiği bir konu olmakla birlikte, bu konuda en fazla detayı Ekrem vermiştir.

Son olarak seci, incelediğimiz belâgat kitaplarında çok makbul bir sanat olarak görülmemiş başarısı bir takım şartlara bağlanmış ve daha çok mizahî anlatıma yakıştırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Süreyya: *MiMizaâni' l-belâga*, İstanbul 1303.
 Ahmed Cevdet Paşa'nın *Belâgat-ı Osmâniyye*; Ankara 2000.
 Ahmed Hamdî: *Belâgat-ı Lisân-ı Osmâni*, İstanbul 1293.
 DEVELLİOĞLU, Ferit DEVELLİOĞLU: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1993.

- FISCHER: “kâhin” *İslâm Ans.*, C. 6, MEB yay. İstanbul 1955.
Hatib el-Kazvinî'nin *Telhis Tercümesi*; (haz. Nevzat H. Yanık- Mustafa Kılıçlı- Sadi Çöğenli) İstanbul tarihsiz.
KILIÇ Atabey: *Ahmed Hamdî Belâgat-ı Lisân-ı Osmanî*, Kayseri 2007
Mehmed Celâal: *Osmanlı Edebiyatı Numuneleri*, İstanbul 1312.
Mehmed Nüzhet: *Mugni'l-küttaâb*, İstanbul 1286.
Menemenlizade Tahir: *Osmanlı Edebiyatı*, İstanbul 1314.
Muallim Nnaci: *Lügat-ı Naci*, Çağrı yay., İstanbul 1987.
PAKALIN, Mehmet Zeki, PAKALIN: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB yay., İstanbul 1993.
Recaizade Mahmud Ekrem: *Talim-i Edebiyat*, İstanbul 1299.
Reşid: *Nazariyyat-ı Edebiyye*, İstanbul 1328 (haz. Furkan Öztürk, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İzmir 1998)
Said Halim Paşa: *Miûzaânü'l-edeb*, İstanbul 1305.
SARAÇ Yekta : Klâsik Edebiyat Bilgisi Belaâgat, İstanbul 2000.
Selim Sabit: *Miyaârü'l-keâm*, İstanbul 1287.
Süleyman Fehmi: *Edebiyat*, Kanaat Matbaası İstanbul 1328.
Şehabeddin Süleyman: *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat*, İstanbul 1329.
YETİŞ Kazım: *Talim-i Edebiyat'ın Edebiyat Nazariyesi ve Retorik Sahasına Getirdiği Yenilikler*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM yay., Ankara 1996.
YILDIZ Ayşe: *Eski Türk Edebiyatında Seci*, Gazi Üniversitesi SBE YLT, Ankara 2002.
YÖNTEM , Ali Canip, YÖNTEM: *Edebiyat*, İstanbul 1928.